

PSZICHOLÓGIAI METSZETEK

Szerkesztette:
Balogh László – Koncz István – Mező Ferenc

2010

PSZICHOLÓGIAI METSZETEK

Szerkesztette:
Balogh László – Koncz István – Mező Ferenc

2010

Professzorok az Európai Magyarorszáért

Szerkesztők: Dr. Balogh László, Dr. Koncz István, Dr. Mező Ferenc

Szakmai lektor: Dr. Tóth László
Debreceni Egyetem,
Pszichológiai Intézet, Pedagógiai Pszichológiai Tanszék

Kiadja: Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület

Nyomda: Center Print Nyomda
4025 Debrecen, Nyugati u. 5-7.
Tel.: (52) 340-041; Fax: (52) 532-191
Web: www.centerprint.hu

Felelős vezető: Szabó Sándor ügyvezető igazgató

ISBN 978-963-88433-2-6

Irodalomjegyzékben:

Balogh László – Koncz István – Mező Ferenc (Szerk.)(2010): *Pszichológiai metszetek*. Professzorok az Európai Magyarországért, Budapest.

Minden jog fenntartva

Jelen kiadvány sem részben, sem egészben nem másolható sem elektronikus, sem mechanikus eljárással – ideértve a fénymásolást, a számítógépes rögzítést vagy adatbankban való felhasználást is – a jogtulajdonos írásbeli engedélye nélkül.

© 2010 Szerkesztők és Szerzők

TARTALOM

Előszó	7
--------------	---

ISKOLA ÉS TANULÁS

Tóthné Kosztin Beáta: <i>A problémamegoldó készség vizsgálata általános iskolások körében</i>	9
Lampl Zsuzsanna - Pšenáková Ildikó: <i>Médiapedagógia – eszköz a lélekbarát médiához</i>	15
Tóthné Kosztin Beáta: <i>A környezettudatos attitűd vizsgálata általános iskolás tanulók körében</i>	20
Budai Éva: <i>Önértékelés és tanulmányi teljesítmény a serdülőkor kezdetén</i>	25
Mező Katalin: <i>A felnőttkori tanulás sajátosságai az IPOO-modell tükrében</i>	32
Tóth László: <i>A kortárs kapcsolatok szerepe a tanulásban</i>	38
Pataky Nóra - Nagy E. Viktória - Körmendi Attila: <i>A Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ Gyermekrészlegének lehetőségei az olvasás népszerűsítésében és az ehhez kapcsolódó személyiségfejlesztésben</i>	43
Mező Ferenc: <i>A iskolai személyiségfejlesztés minőségbiztosítási, fogyasztóvédelmi, jogi és etikai aspektusai</i>	50

SEGÍTŐ KAPCSOLAT

Tóth László: <i>A pszichológus és a kliens a terápiás kapcsolatban</i>	57
Klapcsik Zsuzsa: <i>Szociálpedagógusok pályaképe, a segítő viselkedés vizsgálata</i>	64
Kovács Bernadett - Nagy Beáta: <i>A kiégés és a spiritualitás összefüggésének vizsgálata prevenció szempontból</i>	70

SZENVEDÉLYEK, KAPCSOLATOK

Körmendi Attila: <i>Játékszenvedély és Cloininger pszichobiológiai modellje</i>	78
Szemán-Nagy Anita: <i>Várandósság alatti depressziós tünetek kialakulásának összefüggései a saját anyával való kapcsolat emlékeivel</i>	86
Gajda András: <i>A tárgykapcsolati érettség vizsgálati lehetőségei és hatása a személyiség alakulására állami gondoskodásban és családban nevelkedő fiataloknál</i>	95

ÖNÉRTÉKELÉS ÉS TANULMÁNYI TELJESÍTMÉNY A SERDÜLŐKOR KEZDETÉN

Budai Éva

(Debreceni Egyetem, Humán Tudományok Doktori Iskola,
Pszichológia program, PhD hallgató)

E-mail: budaievi@yahoo.com

Az önértékelés és tanulmányi teljesítmény viszonyát mutatja be a dolgozat három hetedikes osztályban végzett felmérés alapján. A vizsgálat a Coopersmith-féle tanulói önértékelés-kérdőív és a tanulók önértékelésének, énképének, szociális képének megismerésére szolgáló hétfokú skála alapján történt. A kapott adatok és a félévi bizonyítvány közötti korrelációk kimutatásával bizonyítottuk az önértékelés és az iskolai teljesítmény összefüggését.

Kulcsszavak: serdülőkor; önértékelés; tanulmányi teljesítmény; korreláció

Dolgozatomban az önértékelés és a tanulmányi teljesítmény közötti összefüggéseket elemzem serdülők körében, ahol ez sokkal érzékelhetőbb és nagyobb jelentőségű, mint más korosztályok tagjainál. Hipotézisem az, hogy a serdülők önértékelése és a tanulmányi eredménye összefügg egymással. Ennek felderítésére felmérést végeztem a kérdéses korosztály körében.

A vizsgálati minta két szegedi iskola 53 tanulójának adatait foglalja magába. A nemek szerinti megoszlás a következő: 33 fiú (62, 26 %) és 20 lány (37, 74 %). Az egyik a Makkosházi Általános Iskola, városi lakótelepen levő oktatási intézmény, matematika, francia, általános tagozatokkal. (7/A: 21 fő, ebből 10 fiú, 10 lány ; a 7/C: 19 fő, melyből 11 fiú és 9 lány). A másik a József Attila Általános Iskola és Szakiskola 7/A osztálya (13 fő, ahol 12 fiú és 1 lány). A József Attila általános iskola, mely lakótelepen helyezkedik el, és sajátos nevelési igényű tanulóit az egész városból fogadja, de 6. osztálytól kezdődően. (A továbbiakban ezt az iskolát J.A.-val jelölöm.)

Mindhárom osztályban a következő mérőeszközöket alkalmaztam: a Coopersmith által kidolgozott kérdőíves vizsgálatot (in: Tóth, 2004. 37-38. o.), mely a tanulók önértékelésének megállapítására szolgál, valamint az énkép, szociális kép megismerésére alkalmazható eljárást (in: Tóth, 2004. 29. o.), melyre „Hétfokú skála” néven utalok. A kapott adatok statisztikai elemzésekor Falus Iván és Ollé János (2000), valamint Szokolszky Ágnes (2004) művére támaszkodtam.

A Coopersmith-féle kérdőív

A minta egészében és az osztályok mindegyikében a normál önértékelés volt a leggyakoribb (1. táblázat). Nem várt a J. A. 7/A osztályának a többi osztályhoz képest magas százaléku normál önértékelése. Mivel ide jár a legtöbb problematikus és gyengén tanuló serdülő, feltételeztem, hogy ők alacsonyabb önértékelésűek. A meglepő eredmény arra enged következtetni, hogy az énvédő mechanizmusok aktív működése eredményeképp, az objektív tények ellenére ezek a fiatalok kompenzálni tudják az őket ért hatásokat. Másik magyarázatot

is találok a jelenségre. Megfigyeltem, hogy ebben az osztályban nem a tanulmányi teljesítmény, a tudás számít meghatározó értéknek. Közülük senki sem akar továbbtanulni középiskolában, sőt szakma megszerzésére is kevesen törekcszenek, következésképpen a jó tanulmányi eredmény elmaradása miatt nem sérül önértékelésük. Tapasztalatom szerint náluk más a csoportnorma, más dolgok számítanak értéknek, amelyeknek érdemes megfelelni. Ilyen például a talpraesettséé, a jó fizikai felépítés, az ellenkező nemnél elért népszerűség, a vagányság és a szabadság.

1. táblázat: Az egyes osztályok önértékelési indexének megoszlása százalékban

Osztályok	Normál	Magas	Alacsony
7/A	47,6	23,8	28,6
7/C	57,93	31,6	10,5
J. A. 7/A	84,6	0	15,4
Össz.	60,4	20,7	18,9

A továbbiakban nézzük meg, hogy az önértékelési index adatai milyen korrelációt mutatnak egyéb adatokkal! A következő 2-6. táblázatok tükrözik a félévi tanulmányi átlag, valamint a társaknak (T), az otthonnak (O), az iskolának (I) a tanulók által feltételezett értékelését, és az önmagukról alkotott véleményt (S).

2. táblázat: Az önérték. index és a tanulmányi átlag korrelációja

	Önért. Index	Átlag (j)
Önért. Index	1	,350(*)
Átlag (j)	,350(*)	1

* A korreláció 0.05 szinten szignifikáns.

Amint azt a 2. táblázatban látjuk, közepes erősségű, pozitív irányú korreláció mutatható ki az önértékelési index és a félévi bizonyítvány átlaga között.

A 3. táblázat legalsó sorában láthatjuk, hogy a self (a gyermek önértékelése saját magáról) miként korrelál a társak, az otthon és az iskola alsókálájával. Mindegyik összefüggésről elmondhatjuk, hogy közepes erősségű és pozitív irányú. Ez természetes, hiszen a gyermek önértékelésére elsősorban az ezekről a területekről jövő jelzések hatnak. Ha az alsókálák értékeit nézzük, akkor a self első helyen az iskolai értékeléssel, a második helyen a társak véleményével, míg harmadik helyen az otthoni visszajelzésekkel korrelál. Az otthoni értékek harmadik helyre szorulása azt jelezheti, hogy a serdülők elkezdték a családról való leválást, és ebben a folyamatban gyakrabban és könnyebben kerülhetnek konfliktusba a szülőkkel, mint korábban. Ugyanakkor egyre meghatározóbbá válik számukra a kortárs csoportba való tartozás. Az iskola jelentősége itt is megmutatkozik és azzal magyarázható, hogy egyrészt a serdülők napjuk jelentős részét az iskolában töltik, másrészt a tanárok szóbeli megnyilvánulásain kívül az itt kapott értékelést, visszajelzést kézzelfogható módon,

dokumentumok formájában, bizonyítványban, érdemjegyként írásban is megkapják. A 3. táblázat értékeinek együttjárását szignifikánsnak mondhatjuk.

3. táblázat: Az önértékelési index és az alskálák korrelációja

	Önért. Index	T	O	I	S
Önért. Index	1				
T	,592(**)	1			
O	,615(**)	,204	1		
I	,700(**)	,319(*)	,317(*)	1	
S	,924(**)	,574(**)	,453(**)	,587(**)	1

* A korreláció 0.05 szinten szignifikáns.

** A korreláció 0.01 szinten szignifikáns.

A tanulmányi átlag és az alskálák korrelációját elemezve (4. táblázat), az iskolai teljesítmény és az iskolai véleményezés, valamint a társak visszajelzéseinek adatai között közepes erősségű, pozitív irányú összefüggést láthatunk. Ez természetes, hiszen a valóságban a félévi bizonyítvány és az iskolai teljesítményről kapott értékelés majdnem egybeesik. Nyilvánvaló, hogy az iskolai véleményhez hozzátartozik a tanárok pozitív vagy elmarasztaló megnyilvánulása, érzelmi viszonyulása. Elismertebb iskolai körökben az a tanuló, akinek jobb a teljesítménye. Hasonló a helyzet a társak megítélésénél is. Itt is pozitív irányú korrelációról van szó. A két adat közötti összefüggés azt mutathatja, hogy minél jobban tanul valaki, annál elismertebb a társai körében. Felvetődik a kérdés, hogy mi a helyzet a „stréberekkel” a vizsgált osztályokban. A részadatok bizonyossága szerint a jó tanulókat az osztálytársak is pozitívan értékelik. Például a tulajdonságlista (melynek a bemutatását a jelen dolgozat nem tartalmazza) alapján is megállapíthatjuk, hogy a 40-es számú, az osztály legjobb tanulmányi átlagával rendelkező fiút a társak 95,27 %-ban pozitív tulajdonsággal értékelték. Egy másik osztályban pedig a 4-es számú 4,9-es átlagú lányt 97,09 %-ban illették pozitív tulajdonságokkal. Ez azt jelenti, hogy a Makkosházi iskolában érték a jó tanulmányi eredmény. Annál is inkább, hogy hetedik osztályról van szó, ahol már gondolkodni kell a továbbtanulásról, és ennek kapcsán is alakul a serdülők jövőképe.

4. táblázat: Az alskálák és a félévi bizonyítvány átlaga

	T	O	I	S	Átlag (j)
T	1				
O	,204	1			
I	,319(*)	,317(*)	1		
S	,574(**)	,453(**)	,587(**)	1	
Átlag (j)	,310(*)	,281(*)	,350(*)	,216	1

* A korreláció 0.05 szinten szignifikáns.

** A korreláció 0.01 szinten szignifikáns.

A vizsgálat eredményei közül egyedül az 5. táblázat mutat negatív irányú korrelációt. A korrelációk mindegyike gyenge, ami összefügghet a minta kis elemszámával. Az 53 vizsgált

személy közül összesen 21-en buktak meg legalább egy, de inkább több tárgyból. A korrelációs adatok kiszámításakor azt vettem tekintetbe, hogy egyénenként hány bukás történt, tehát a számokban az is benne van, hogy hányan buktak, s összesen hányszor.

5. táblázat: Az önértékelési index + az alskálák és a bukási adatok

	legalább egy tárgyból buktak
Önért. Index	-,070
S	-,089
I	,145
O	-,280
T	,112

* A korreláció 0.05 szinten szignifikáns.

** A korreláció 0.01 szinten szignifikáns

Az önértékelési index valamint az otthoni és self alskála negatív korrelációban vannak. Ez azt jelenti, hogy minél nagyobb az egyik változó értéke, a másik változóé annál kisebb. A csupán tendencia szintű eredményeket adó táblázat is alátámasztja hipotézisemet az önértékelés és a tanulmányi eredmény összefüggéséről, vagyis minél többször buktak meg valaki, annál alacsonyabb az önértékelési szintje.

A Coopersmith kérdőív adatait összevettem nemcsak a tanulmányi átlagokkal, hanem a hétfokú skála eredményeivel is (6. táblázat). Először megvizsgáltam, hogy milyen összefüggésben van a Coopersmith- féle önértékelési index a hétfokú skála összesített önértékelési mutatójával. Ez az adat úgy alakult ki, hogy összegeztem a tanulóknak a kérdőív egyes pontjaira adott válaszainak pontszámát. Az ebből kiszámított átlaggal (Össz. Önért.) dolgoztam az alábbi táblázatban.

6. táblázat: Coopersmith-féle önértékelési index és a hétfokú skála össz-önértékelési adatai

	Önért. Index	Össz. önért.
Önért. Index (Coopersmith)	1	,452(**)
Össz. önért. (hétfokú)	,452(**)	1

** A korreláció 0.01 szinten szignifikáns.

A két adatsor közepes erősségű, pozitív irányú korrelációban van egymással. Ez arra enged következtetni, hogy az eredmények objektívnek tekinthetők, hiszen a két különböző vizsgálati módszer adatai megközelítőleg ugyanazt az állapotot tükrözik.

A hétfokú skála

A továbbiakban a hétfokú skála adataival dolgozva, megvizsgáljuk, hogy az egyes altényezőkre mi jellemző, illetve azok milyen összefüggésben vannak egymással. A kérdőívet minden tanuló saját magára vonatkoztatva töltötte ki, de más- más személy szemszögéből pontozta magát egytől hétig terjedő skálán. „Az értékelő személyek” az osztályfőnök, osztálytárs, apa, anya, illetve saját maga voltak. Az egyes szemszögekből adott értékeléseket nevezem altényezőknek. A következő tulajdonságok szerint történt saját maguk

pontozása: intelligencia (okosság), emlékezet, figyelem, pontosság az iskolai munkában, szépség, a társakhoz való viszony, önállóság, őszinteség, akarat erő, a tanárhoz való viszony, szorgalom, magatartás. Az altényezők adatait átlagoltam és a továbbiakban ezzel az értékkel dolgozom.

A 7. táblázat alapján azt láthatjuk, hogy az osztályfőnök értékelésének az átlaga a legalacsonyabb. Ennél magasabb az apa értékelése, valamint az osztálytársaké. Legtöbbször az anyák értékelik gyermeküket. A tanulók saját értékelésének az átlaga a legmagasabb. Ezt azzal magyarázom, hogy a kérdőív kitöltésekor az tudatosul a serdülőben, hogy ő valóban rendelkezik bizonyos előnyös tulajdonságokkal. A kamaszkori változások miatt egyébként is szüksége van arra, hogy erősítse az énképét, önértékelését. Ráadásul a serdülőnek sokkal könnyebb átfogni és összegezni a saját magáról alkotott véleményét, mint beleélnie magát mások szerepébe, mert utóbbi indirekt megközelítést követelne.

7. táblázat: Az altényezők értékei (a hétfokú skála)

	Össz. Osz.t.fő	Össz. Osz.társ	Össz. Apa	Össz. Anya	Össz. Önért.
Valid	53	53	53	53	53
Missing	0	0	0	0	0
Mean	4,6053	5,2563	5,1053	5,3538	5,6368
Median	4,6667	5,5000	5,4167	5,8333	6,0000
Mode	4,17	7,00	7,00	7,00	7,00
Std. Deviation	1,19216	1,46995	1,90178	1,64861	1,17432

A minta adatai megerősítik, hogy a tanulók az osztályfőnök szemszögéből értékelik magukat legalacsonyabban: a medián ebben az esetben a legkisebb a táblázatban. Feltételezhetjük, hogy az osztályfőnöktől kapott jelzések mindig hasonlóak, talán a gyereket be is skatulyázza a tanár és automatikus megnyilvánulásaiiban mindig ugyanúgy minősíti őt.

A 8. táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy az egyes tényezők egymással erős és közepesen erős pozitív irányú korrelációban vannak. Az önértékelést a többi alrendszer fényében vizsgálva láthatjuk, hogy az önértékelés és az osztálytársak alrendszerének korrelációja erős és pozitív irányú. Ugyanilyen eredményre jutottunk a Coopersmith kérdőív értékelésénél is. Erős, pozitív irányú korrelációt mutat az önértékelés és az osztályfőnök véleménye is, amit megerősítenek a Coopersmith táblázat adatai is. Megvizsgálva az osztálytársak és az osztályfőnök feltételezett véleménye közötti korrelációt, azt erős pozitív irányúnak találtam. Az osztályfőnök véleménye általában az osztályközösség előtt, nyilvánosan hangzik el, következésképpen - különösen, ha sokszor ismétlődik-, az osztálytársak könnyen átveszik azt.

8. táblázat: A hétfokú skála altényezői

	Össz. Önért.	Össz. Osz.t.fő	Össz. Osz.társ	Össz. Apa	Össz. Anya
Össz. önért.	1				
Össz. Osz.t.fő	,659(**)	1			
Össz. Osz.társ	,753(**)	,770(**)	1		
Össz. Apa	,511(**)	,473(**)	,451(**)	1	
Össz. Anya	,636(**)	,593(**)	,601(**)	,452(**)	1

** A korreláció 0.01 szinten szignifikáns.

Az osztályfőnök és a szülők adatait összehasonlítva látjuk, hogy az anya és az osztályfőnök korrelációja magasabb, mint az apáé és az osztályfőnöké. Vagyis minél nagyobb az osztályfőnök pontszáma, annál nagyobb az anyáé is. Az osztályfőnök magatartása és tanulmányi eredménye alapján elégedett a tanítványával. Az anya is akkor elégedett gyermekével, ha szép, okos, ügyes, jó magaviseletű és jól tanul. Az apa és az anya közti korreláció közepesen erős, pozitív irányú, ami érthető, hiszen a szülők megközelítőleg ugyanazokkal az elvárásokkal illetik a gyermeket.

Összevetve a hétfokú skála tanulásban jelentőséggel bíró tulajdonságait a tanulók félévi bizonyítványának átlagával, azok korrelációját állapíthattam meg (9.táblázat). A vizsgálatból kiderül, hogy a tanulmányi eredmények szempontjából valószínűleg a legnagyobb jelentősége a figyelemnek van, ezt követi a pontosság az iskolai munkában, és az intelligencia (okosság) a harmadik helyre szorul. Ezek mindegyike közepes erősségű, pozitív irányú korreláció, 0,4 fölötti értékkel. A többi korrelációs mutató is közepesen erős és pozitív, viszont erőssége észrevehetően elmarad az első háromtól. Feltételezem, hogy az iskolában az első három tulajdonsággal kapcsolatban kap a tanuló leggyakrabban biztató visszajelzést vagy elmarasztalást az őt tanító pedagógusoktól. Ezt a feltételezést erősíti az, hogy az össz. önértékelés és az össz. osztályfőnöki visszajelzés korrelációja (a táblázatban nem jelzem) 0,6589.

9. táblázat: A félévi átlag és a hétfokú skála tanulmányokhoz kapcsolható tulajdonságai

1. változó	2. változó	Korreláció
Össz. pontosság	Félévi átlag	0,4111
Össz. intelligencia	Félévi átlag	0,4007
Össz. emlékezet	Félévi átlag	0,3558
Össz. figyelem	Félévi átlag	0,4569
Össz. szorgalom	Félévi átlag	0,3055
Össz. magatartás	Félévi átlag	0,3375

A serdülők önértékelésében az iskola mellett meghatározó a társak, kortárscsoport véleménye. A serdülők körében önmaguk és egymás megítélésében jelentős szerepű a külső. Ebben a korban fontos testi változások történnek (külső nemi jegyek alakulása), így az önértékelés szempontjából a testről alkotott kép különös jelentőségű. Emiatt kiemeltam a hétfokú skálából a szépséget, mint a külsővel, a testtel kapcsolatba hozható kategóriát. Ennek az adatait vizsgáltam a társak és az önértékelés alrendszerének tükrében. A korrelációs mutató 0,7241. Ez igen erős korreláció, mely pozitív irányú. Egyetlen korrelációs táblázatban sem találkozunk ekkora értékkel.

Összegzésképpen megállapítható, hogy a vizsgálati eredmények több ponton is, negatív és pozitív irányban egyaránt alátámasztották a hipotézisemet. Megállapíthatjuk, hogy a serdülők önértékelése és tanulmányi eredménye összefügg egymással, jelesül akinek jobb az önértékelése, annak feltételezhetően jobb a tanulmányi teljesítménye, míg akinek alacsonyabb az önértékelése, annak rosszabb a tanulmányi eredménye is. (Látszatra kivételt képez ez alól a J.A. 7/A osztálya, ahol az önértékelés alapját a felvállalhatatlanul gyenge iskolai eredmények eleve nem képezhetik, emiatt más értékek kerülnek előtérbe.)

Summary

This work is based on a survey which shows the relation of the self-estimation and school achievement in three 7th year classes. This survey has contained two methods: Coopersmith's

student self-estimation questionnaire and „the seven level scale” which help to get to know the students’s self-estimation, self- and social image. We have confirmed the coherence between the self-estimation and the school- achievement relying on the correlations of obtained items and the terminal school report.

Irodalom

- Falus Iván - Ollé János (2000): *Statisztikai módszerek pedagógusok számára*. OKKER Kiadó, Budapest
- Szokolszky Ágnes (2004): *Kutatómunka a pszichológiában*. OSIRIS Kiadó, Budapest
- Tóth László (2004): *Pszichológia a tanításban*. Pedellus Tankönyvkiadó, Budapest